

13 θέσεις για την οικολογική καταστροφή

του Michael Löwy¹

Δεκατρείς θέσεις για την επαπειλούμενη (οικολογική) καταστροφή και για τα (επαναστατικά) μέσα να αποφευχθεί

1. Η οικολογική κρίση είναι ήδη, και θα γίνει ακόμα περισσότερο στους ερχόμενους μήνες και χρόνια, το πιο σημαντικό κοινωνικό και πολιτικό ζήτημα του 21ου αιώνα. Το μέλλον του πλανήτη και, άρα, και της ανθρωπότητας θα κριθεί κατά τις ερχόμενες δεκαετίες. Οι υπολογισμοί ορισμένων επιστημόνων που περιγράφουν σενάρια για το 2100 δεν είναι πολύ χρήσιμοι, για δύο λόγους:

- α) έναν επιστημονικό λόγο: με όλες τις αναδράσεις που είναι αδύνατον να συνυπολογιστούν, είναι αρκετά αυθαίρετες οι προβολές σε έναν αιώνα.
- β) έναν πολιτικό λόγο: στο τέλος του αιώνα, εμείς, τα παιδιά μας και τα εγγόνια μας, θα έχουμε φύγει, άρα ποιός ο λόγος;

2. Η οικολογική κρίση περιλαμβάνει πολλές πλευρές, με επικίνδυνες επιπτώσεις, αλλά το κλιματικό ζήτημα είναι αναμφίβολα η πιο δραματική απειλή. Όπως το εξηγεί η ΔΕΕΚΑ², εάν η μέση θερμοκρασία ανέβει περισσότερο από 1,5 ° Κελσίου σε σχέση με την προ-βιομηχανική εποχή, μια ανεπίστρεπτη διαδικασία κλιματικής αλλαγής κινδυνεύει να ξεκινήσει. Με ποιές επιπτώσεις; Ορισμένα παραδείγματα:

- Πολλαπλασιασμός των mega-πυρκαγιών, όπως της Αυστραλίας.
- Εξαφάνιση ποταμών και ερημοποίηση εδαφών.
- Λιώσιμο και διάλυση των πολικών πάγων και άνοδος του

επιπέδου των θαλασσών που μπορεί να φτάσει έως και μερικές δεκάδες μέτρα.

- Όμως, χρειάζονται μόνο δύο μέτρα για να εξαφανιστούν κάτω από τη θάλασσα τεράστιες περιοχές του Μπανγκλαντές, της Ινδίας και της Ταϊλάνδης, καθώς και οι κύριες πόλεις του ανθρώπινου πολιτισμού -Χονγκ Κονγκ, Καλκούτα, Βενετία, Άμστερνταμ, Σανγκάη, Λονδίνο, Νέα Υόρκη, Ρίο...

Ως ποιο σημείο θα φτάσει η θερμοκρασία; Από ποιά θερμοκρασία και μετά η ανθρώπινη ζωή στον πλανήτη αυτόν θα απειληθεί; Κανείς δεν μπορεί να απαντήσει στα ερωτήματα αυτά...

3. Πρόκειται για πρωτόγνωρο στην ιστορία της ανθρωπότητας κίνδυνο καταστροφής. Πρέπει να επιστρέψει κανείς στο Πλειόκαινο, πριν από μερικά εκατομμύρια χρόνια, για να δει κλιματικό περιβάλλον που να μοιάζει με αυτό που θα μπορούσε να αναδυθεί στο μέλλον εξαιτίας της κλιματικής αλλαγής. Οι περισσότεροι γεωλόγοι εκτιμούν ότι έχουμε ήδη εισέλθει σε μια νέα γεωλογική εποχή, το Ανθρωπόκαινο, στο οποίο οι συνθήκες του πλανήτη έχουν διαμορφωθεί από την ανθρώπινη δράση. Ποιά δράση; Η κλιματική αλλαγή άρχισε με τη βιομηχανική επανάσταση του 18ου αιώνα, αλλά είναι κυρίως μετά το 1945, με τη νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση, που έκανε το ποιοτικό άλμα. Με άλλα λόγια, είναι ο σύγχρονος καπιταλιστικός βιομηχανικός πολιτισμός που ευθύνεται για τη συσσώρευση διοξειδίου του άνθρακα στην ατμόσφαιρα και, άρα, για την παγκόσμια υπερθέρμανση.

4. Η ευθύνη του καπιταλιστικού συστήματος στην επαπειλούμενη καταστροφή είναι κατά πολύ αναγνωρισμένη. Ο Πάπας Φρανσίσκο, στην εγκύκλιο *Laudato Si*, χωρίς να προφέρει τη λέξη «καπιταλισμός», κατήγγειλε ωστόσο «ένα σύστημα διαρθρωτικά διεστραμμένων εμπορικών και ιδιοκτησιακών σχέσεων» ως τον υπεύθυνο τόσο για την κοινωνική αδικία όσο και για την καταστροφή του κοινού μας σπιτιού, της Φύσης. Ένα από τα συνθήματα που χρησιμοποιούνται παντού στον κόσμο στις οικολογικές διαδηλώσεις είναι: «Να αλλάξουμε σύστημα, όχι κλίμα!». Η στάση των κύριων εκπροσώπων του συστήματος αυτού,

οι οπαδοί τους business as usual -δισεκατομμυριούχοι, τραπεζίτες, «ειδικοί», ολιγάρχες, πολιτικοί-, μπορεί να συμπυκνωθεί στη φράση που αποδίδεται στον Λουδοβίκο τον 14ο: «Μετά από μένα το χάος».

5. Ο συστημικός χαρακτήρας του προβλήματος απεικονίζεται βάνουσα στις συμπεριφορές των κυβερνήσεων, όλων (με ελάχιστες εξαιρέσεις), που βρίσκονται στην υπηρεσία της συσσώρευσης του κεφαλαίου, των πολυεθνικών, της ορυκτής ολιγαρχίας, της γενικής εμπορευματοποίησης και των ελεύθερων συναλλαγών. Ορισμένες -ο Πρόεδρος των ΗΠΑ, Ντόναλντ Τραμπ, ο Πρόεδρος της Βραζιλίας, Ζαΐρ Μπολσονάρο, ο Αυστραλός πρωθυπουργός, Σκοτ Μόρισον- είναι ανοικτά οικοφόντοι και κλιματο-αρνητιστές. Οι άλλοι, οι «λογικοί», δίνουν τον τόνο στις ετήσιες συνάξεις των COP³, που χαρακτηρίζονται από μια θολή «πράσινη» ρητορική και από πλήρη αδράνεια. Η πιο πετυχημένη, ήταν η COP21, στο Παρίσι, που κατέληξε σε διατυμπανισμένες υποσχέσεις για μείωση εκπομπών από όλες τις κυβερνήσεις που συμμετείχαν -που δεν τηρήθηκαν, εκτός από ορισμένα νησιά στον Ειρηνικό, αλλά και που αν είχαν τηρηθεί, σύμφωνα με τους υπολογισμούς των επιστημόνων, η θερμοκρασία θα μπορούσε να αυξηθεί έως και κατά 3,3° πρόσθετους βαθμούς Κελσίου...

6. Ο «πράσινος καπιταλισμός», οι «αγορές δικαιωμάτων εκπομπών», οι «μηχανισμοί αντισταθμίσεων» και οι υπόλοιποι χειρισμοί της υποτιθέμενης «βιώσιμης οικονομίας της αγοράς» αποδείχτηκαν πλήρως αναποτελεσματικοί. Την ίδια ώρα που πρασινίζουν ό,τι μπορούν, την ίδια ώρα οι εκπομπές εκτινάσσονται και η καταστροφή πλησιάζει με ταχύ βήμα. Δεν υπάρχει λύση στην οικολογική κρίση μέσα στο πλαίσιο του καπιταλισμού, ενός συστήματος που είναι απολύτως αφιερωμένο στον παραγωγισμό, στον καταναλωτισμό, στον σκληρό αγώνα για «μερίδια αγοράς», στη συσσώρευση κεφαλαίου και στη μεγιστοποίηση των κερδών. Η εσώτερα διεστραμμένη λογική του οδηγεί αναπόφευκτα στη ρήξη των οικολογικών ισορροπιών και στην καταστροφή των οικοσυστημάτων.

7. Οι μόνες αποτελεσματικές εναλλακτικές που είναι σε θέση να αποφύγουν την καταστροφή είναι ριζοσπαστικές εναλλακτικές. «Ριζοσπαστικές» σημαίνει ότι τα βάζουν με τη ρίζα του κακού. Εάν η ρίζα είναι το καπιταλιστικό σύστημα, τότε μας χρειάζονται αντισυστημικές, δηλαδή αντικαπιταλιστικές, εναλλακτικές -όπως ο οικοσοσιαλισμός, ένας οικολογικός σοσιαλισμός στο ύψος των προκλήσεων του 21ου αιώνα. Άλλες ριζοσπαστικές εναλλακτικές, όπως ο οικοφεμινισμός, η κοινωνική οικολογία (Murray Bookchin), η πολιτική οικολογία του André Gorz, ή η αντικαπιταλιστική αποανάπτυξη, έχουν πολλά κοινά με τον οικοσοσιαλισμό: αμοιβαίες επιρροές έχουν αναπτυχθεί κατά τα τελευταία χρόνια.

8. Τί είναι ο σοσιαλισμός; Για πολλούς μαρξιστές, είναι ο μετασχηματισμός των παραγωγικών σχέσεων -με τη συλλογική ιδιοποίηση των μέσων παραγωγής- που θα επέτρεπε την ελεύθερη ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων. Ο οικοσοσιαλισμός αναφέρεται στον Μαρξ, αλλά έρχεται σε ρήξη με σαφή τρόπο με το παραγωγικίστικο αυτό πρότυπο. Ασφαλώς η συλλογική ιδιοποίηση είναι αναγκαία, αλλά πρέπει να μετασχηματιστούν επίσης και οι ίδιες οι παραγωγικές δυνάμεις:

- α) αλλάζοντας τις πηγές ενέργειας (ανανεώσιμες στη θέση των ορυκτών πηγών ενέργειας)
- β) μειώνοντας τη συνολική κατανάλωση ενέργειας
- γ) μειώνοντας («αποανάπτυξη») την παραγωγή αγαθών και καταργώντας τις άχρηστες (διαφήμιση) και βλαβερές (ζιζανιοκτόνα, όπλα) παραγωγές
- δ) σταματώντας την προγραμματισμένη παλαίωση των αντικειμένων.

Ο οικοσοσιαλισμός επίσης συνεπάγεται την αλλαγή των καταναλωτικών μοντέλων, των μέσων μεταφοράς, της πολεοδομίας, του «τρόπου ζωής». Με λίγα λόγια, πρόκειται για πολύ περισσότερα από έναν μετασχηματισμό των ιδιοκτησιακών μορφών: πρόκειται για **αλλαγή πολιτισμού**, με θεμέλιο τις αξίες της αλληλεγγύης, της ισότητας, της ελευθερίας και του σεβασμού της φύσης. Ο οικοσοσιαλιστικός πολιτισμός έρχεται σε πλήρη ρήξη με

τον παραγωγισμό και τον καταναλωτισμό και δίνει προτεραιότητα στη μείωση του χρόνου εργασίας και, άρα, στην επέκταση του ελεύθερου χρόνου, που αφιερώνεται σε κοινωνικές, πολιτικές, ψυχαγωγικές, καλλιτεχνικές, ερωτικές, κλπ., δραστηριότητες. Ο Μαρξ κατονόμαζε το στόχο αυτόν με την έκφραση *«βασίλειο της ελευθερίας»*.

9. Για να γίνει η μετάβαση προς τον οικοσοσιαλισμό, χρειάζεται ένας δημοκρατικός σχεδιασμός που να προσανατολίζεται με δύο κριτήρια: την ικανοποίηση των αληθινών αναγκών και το σεβασμό των οικολογικών ισορροπιών του πλανήτη. Είναι ο ίδιος ο πληθυσμός που -αφού θα έχει αποτινάξει το διαφημιστικό βομβαρδισμό και τις καταναλωτικές εμμονές που κατασκευάζει η καπιταλιστική αγορά- θα αποφασίζει, δημοκρατικά, για το ποιές είναι οι αληθινές του ανάγκες. Ο οικοσοσιαλισμός είναι ένα στοίχημα για το δημοκρατικό ορθολογισμό των λαϊκών τάξεων.

10. Για να πραγματοποιηθεί το οικοσοσιαλιστικό σχέδιο, δεν αρκούν τμηματικές μεταρρυθμίσεις. Χρειάζεται μια αληθινή κοινωνική επανάσταση. Πώς να οριστεί αυτή η επανάσταση; Θα μπορούσαμε να παραπέμψουμε σε ένα σημείωμα του Walter Benjamin, στο περιθώριο των θέσεών του *«Για την έννοια της ιστορίας»* (1940): *«Ο Μαρξ είπε ότι οι επαναστάσεις είναι η λοκομοτίβα της παγκόσμιας ιστορίας. Ίσως τα πράγματα να παρουσιάζονται διαφορετικά. Μπορεί οι επαναστάσεις να είναι η πράξη με την οποία η ανθρωπότητα, που ταξιδεύει μέσα στο τρένο, τραβάει το φρένο κινδύνου»*. Μετάφραση σε όρους του 21ου αιώνα: είμαστε ταξιδιώτες ενός αυτοκτονικού τρένου, που ονομάζεται σύγχρονος βιομηχανικός καπιταλιστικός πολιτισμός. Το τρένο αυτό πλησιάζει, με όλο και πιο γρήγορη ταχύτητα, σε έναν καταστροφικό γκρεμό: στην κλιματική αλλαγή. Η επαναστατική πράξη έχει για στόχο να τον σταματήσει -πριν να είναι πολύ αργά.

11. Ο οικοσοσιαλισμός είναι ταυτόχρονα και ένα σχέδιο για το μέλλον και μια στρατηγική για την πάλη εδώ και τώρα. Δεν τίθεται ζήτημα να περιμένουμε να *«ωριμάσουν οι συνθήκες»*: πρέπει να προκαλέσουμε τη σύγκλιση των κοινωνικών και των

οικολογικών αγώνων και να αγωνιστούμε κατά όλων των πρωτοβουλιών των πιο καταστροφικών που παίρνουν οι εξουσίες που εξυπηρετούν το κεφάλαιο. Αυτό είναι που η Naomi Klein ονομάζει blockadia. Είναι μέσα από κινητοποιήσεις τέτοιου τύπου που θα μπορέσει να αναδυθεί, μέσα από τους αγώνες, η αντικαπιταλιστική συνείδηση και το ενδιαφέρον για τον οικοσοσιαλισμό. Προτάσεις όπως το Green New Deal συμμετέχουν σε αυτόν τον αγώνα, στις ριζοσπαστικές τους μορφές, που απαιτούν την εμπράγματη εγκατάλειψη των ορυκτών ενεργειών - αντίθετα από αυτές που περιορίζονται στην ανακύκλωση του «πράσινου καπιταλισμού».

12. Ποιό είναι το υποκείμενο του αγώνα αυτού; Ο βιομηχανικός/εργατίστικος δογματισμός του περασμένου αιώνα δεν είναι πλέον της παρούσης. Οι δυνάμεις που βρίσκονται σήμερα στην πρώτη γραμμή της σύγκρουσης είναι οι νέοι, οι γυναίκες, οι ιθαγενείς, οι αγρότες. Οι γυναίκες είναι ιδιαίτερα παρούσες στην εντυπωσιακή εξέγερση της νεολαίας που καταγράφηκε με το κάλεσμα της Greta Thunberg -είναι μια από τις μεγάλες πηγές ελπίδας για το μέλλον. Όπως μας το εξηγούν οι οικοφεμινίστριες, η μαζική αυτή συμμετοχή των γυναικών στις κινητοποιήσεις πηγάζει από το γεγονός ότι είναι τα πρώτα θύματα των οικολογικών ζημιών του συστήματος. Τα συνδικάτα αρχίζουν, εδώ κι εκεί, να μπαίνουν και αυτά. Είναι σημαντικό αυτό, γιατί, σε τελευταία ανάλυση, δεν θα μπορέσουμε να νικήσουμε το σύστημα χωρίς την ενεργή συμμετοχή των εργαζομένων στις πόλεις και στην επαρχία, οι οποίοι αποτελούν την πλειονότητα του πληθυσμού. Η πρώτη προϋπόθεση είναι, σε κάθε κίνημα, να συνδέσουμε τους οικολογικούς στόχους (κλείσιμο των ορυχείων άνθρακα, των πετρελαιοπηγών ή των θερμικών σταθμών) με την εγγύηση της απασχόλησης των ενδιαφερόμενων εργαζομένων.

13. Έχουμε άραγε πιθανότητες να κερδίσουμε τη μάχη πριν να είναι πολύ αργά; Αντίθετα απ'όσα διατείνονται οι «κολαπολόγοι», που φωνάζουν παντού ότι η καταστροφή είναι ήδη αναπόφευκτη και ότι κάθε αντίσταση είναι μάταιη, εμείς

πιστεύουμε ότι το μέλλον παραμένει ανοικτό. Δεν έχουμε καμία εγγύηση ότι το μέλλον θα είναι οικοσοσιαλιστικό: είναι αντικείμενο ενός στοιχήματος με την έννοια του Πασκάλ, δηλαδή στο οποίο ρίχνουμε όλες μας τις δυνάμεις σε «μια δουλειά για το αβέβαιο». Αλλά, όπως το έλεγε, με τόσο μεγάλη και απλή σοφία, ο Bertolt Brecht: «Αυτός που αγωνίζεται μπορεί και να χάσει. Αυτός που δεν αγωνίζεται έχει ήδη χάσει».

Michael Löwy

23 Ιανουαρίου 2020

Σημειώσεις:

1* Ο Michael Löwy, μέλος της 4ης Διεθνούς, είναι οικοσοσιαλιστής κοινωνιολόγος και φιλόσοφος. Γεννήθηκε το 1938 στο Σάο Πάουλο (Βραζιλία) και ζει στο Παρίσι από το 1969. Διευθυντής ερευνών στο Κέντρο Ερευνών (CNRS) και καθηγητής στην École des hautes études en sciences sociales, έχει γράψει πολλά βιβλία, που έχουν δημοσιευτεί σε 29 γλώσσες, μεταξύ των οποίων:

- la Pensée de « Che » Guevara (Η σκέψη του Τσε Γκεβάρα), Paris 1970, Maspero και Paris 1997, Syllepse
- la Théorie de la révolution chez le jeune Marx (Η θεωρία της επανάστασης στο νέο Μαρξ), Paris 1970, Maspero
- Paysages de la vérité – Introduction à une sociologie critique de la connaissance (Τοπία αλήθειας -εισαγωγή σε μια κριτική κοινωνιολογία της γνώσης), Paris 1975, Anthropos
- The politics of uneven and combined development, The theory of permanent revolution (Οι πολιτικές της ανισομερούς και συνδυασμένης ανάπτυξης, η θεωρία της διαρκούς επανάστασης), Londres 1981, Verso
- Patries ou Planète ? Nationalismes et internationalismes de Marx à nos jours (Πατρίδες ή Πλανήτης. Εθνικισμοί και διεθνισμοί από τον Μαρξ ως τις μέρες μας), Λωζάνη 1997,

- Walter Benjamin – Avertissement d’incendie, Une lecture des thèses « Sur le concept d’histoire » (Walter Benjamin - Προειδοποίηση πυρκαγιάς, Μια ανάγνωση των θέσεων “Για την έννοια της ιστορίας”), Παρίσι 2001, Presses universitaires de France
- Franz Kafka, rêveur insoumis (Ο Franz Kafka, ανυπότακτος ονειροπόλος), Παρίσι 2004, Stock ; Écosocialisme (Οικοσοσιαλισμός), Παρίσι 2011, Mille et une nuits
- la Cage d’acier : Max Weber et le marxisme wébérien (Το σιδερένιο κλουβί: ο Max Weber και ο βεμπεριανός μαρξισμός), Παρίσι 2013, Stock
- Affinités révolutionnaires : Nos étoiles rouges et noires (Επαναστατικές συγγένειες: Μαύρα και κόκκινα άστρα) (σε συνεργασία με τον Olivier Besancenot), Παρίσι 2014, Mille et une nuits
- le Sacré fictif – Sociologie et religion : approches littéraires (Το πλασματικό ιερό -Κοινωνιολογία και θρησκεία: λογοτεχνικές προσεγγίσεις”, Παρίσι 2017, Éditions de l’éclat (με τον Erwan Dianteill)
- Rosa Luxemburg, l’étincelle incendiaire (Η Roxa Luxemburg, σπίθα φωτειάς), Παρίσι 2018, Le temps des cerises
- La lutte des dieux – Christianisme de la libération et politique en Amérique latine (Η πάλη των θεών – Χριστιανισμός της απελευθέρωσης και πολιτική στη Λατινική Αμερική), Παρίσι 2019, Van Dieren Éditeur

[2](#) ΔΕΕΚΑ= Διακυβερνητική επιτροπή ειδικών για την κλιματική αλλαγή, γνωστή στα αγγλικά ως IPCC ή στα γαλλικά ως GIEC [ΣΤΜ]

[3](#) COP =”Συνδιασκέψεις Μερών”, διεθνείς τακτικές συνδιασκέψεις για το κλίμα. Ο συγγραφέας αναρωτιέται, παίζοντας με τα αρχικά, μήπως αντί για “Συνδιασκέψεις Μερών” να τους ταίριαζε

περισσότερο το “Περιπλανώμενα Τσίρκα”; [ΣτΜ]

Μετάφραση στα ελληνικά από το γαλλικό πρωτότυπο, περιοδικό « [Τέσσερα](#) ».

Έκδοση στα γαλλικά : Inprecor, no 670-671 de janvier-février 2020. Και στο [Le blog de Michael Lowy](#): , XIII Thèses sur la catastrophe (écologique) imminente et les moyens de l'éviter, <https://blogs.mediapart.fr/michael-lowy/blog/230120/xiii-theses-sur-la-catastrophe-ecologique-imminente-et-les-moyens-de-leviter>

Το ίδιο στα ισπανικά: XIII Tesis sobre la catástrofe (ecológica) inminente y los medios (revolucionarios) de evitarla <https://www.vientosur.info/spip.php?article15590>

Το ίδιο στα αγγλικά: Thirteen theses on the imminent ecological catastrophe and the (revolutionary) means of averting it <http://www.internationalviewpoint.org/spip.php?article6391>

Πηγή: <https://tpt4.org/?p=4205>